

Ryszard Groń

"The Lives of the Northern Saints",
Aelred of Rievaulx, Kalamazoo, Mi
2006 : [recenzja]

Collectanea Theologica 78/2, 224-227

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

naukowych teologii. Każde hasło zostało opatrzone zaraz na początku krótkim schematem, według którego przeprowadzono rozważania. Często hasła są dłuższe, wtedy podzielone na kilka sekcji omawianych po kolei przez kilku autorów. W celu poszerzenia wiadomości przy rozważaniu każdego z haseł-tematów podano najkonieczniejszą bibliografię.

Gdy ma się w rękę omawianą publikację, niewątpliwie zachwycą widok jej objętości, ale tym, co najbardziej przyciąga, to jej fachowość i rzetelność teologiczna zbierająca dorobek całej teologii. Autorzy wraz z redaktorem podeszli do swego dzieła z niezwykłą powagą. Zastanawia wprawdzie, jakie kryterium zastosowano przy doborze haseł tematów, poza wymienionymi ogólnymi uwagami. Znajduje się tu bowiem cała gama tematów związanych z liturgiką, bibliastyką, duchowością, nauką społeczną Kościoła, kulturą, etyką, pastoralną itd., a więc to wszystko, czym zajmuje się dziś teologia skoncentrowana na człowieku w jego relacji do Boga i świata. Nie ma na ten temat ani słowa we *Wstępie*, ale wychodzi to z analizy poszczególnych haseł tematycznych, zgodnie z encyklopedycznymi prawidłami.

Słownik teologii jest polecany dla każdego człowieka, który chce zgłębiać teologię katolicką, a ponieważ powstał on w środowisku Opus Dei, można być pewnym, że reprezentuje on ortodoksyjną doktrynę. Jest to ważne spostrzeżenie, zważając na fakt, że dziś teologię uprawiają nie tylko księża, czy nawet nie tylko wykształceni wierni Kościoła, ale również nierzadko ludzie mający mało wspólnego z Jego nauczaniem. Tak bardzo jest to aktualne szczególnie na Zachodzie i USA, gdzie próbuje się podważać wartości chrześcijańskie. Należałoby życzyć wielu podobnych inicjatyw, szczególnie na Zachodzie Europy. My na szczęście w Polsce mamy realizowaną od lat podobną inicjatywę, w postaci kilkutomowej wielkiej *Encyklopedii Katolickiej*, wydawanej przez KUL, chociaż nie jest to tak skomasowany materiał, jak wspomniany *Słownik teologii*.

ks. Ryszard Groń, USA

Aelred of RIEVAULX, *The Lives of the Northern Saints*, transl. by J. P. Freeland, edited with an Introduction and Notes by M. L. Dutton, Cistercian Publications 71, Kalamazoo, Mi, 2006, ss. 144.

Żywoty Północnych Świętych, to zapowiadany od dłuższego czasu drugi tom historycznych utworów Aelreda z R i e v a u l x, słynnego angielskiego opata cysterskiego z XII w., wydany w języku angielskim. Pierwszy tom ukazał się pod koniec 2005 r. Zgodnie z wyjaśnieniem przedłożonym przy recenzji pierwsze-

go tomu („Roczniki Teologiczne” 53:2006 z. 5, s. 229-232), dzieła historyczne Aelreda obejmują dwa rodzaje utworów: polityczne, opisujące wydarzenia historyczno-polityczne ówczesnej Anglii, oraz żywoty świętych ze środowiska życia opata, tj. z Północnej Anglii, i dla jego potrzeb, tzw. utwory hagiograficzne. Obecnie prezentowany tom zawiera właśnie tę drugą grupę utworów.

Jane Patricia Freeland, zmarła kilka lat temu filolog języka łacińskiego, podjęła się przetłumaczenia tych dzieł z oryginalnej łaciny kościelnej na współczesny język angielski. Pomogła jej Marsha L. Dutton, prof. języka angielskiego z Uniwersytetu w Ohio, która oprócz tego, że dokonała wyboru najbardziej wiarygodnych kopii manuskryptów, napisała do nich *Wprowadzenie* i opatrzyła je przypisami.

Treść prezentowanej książki opisuje żywoty świętych ze środowiska Północnej Anglii (z tzw. Northumberlandii), gdzie przyszło żyć i działać ich autorowi, dlatego tytuł tomu nadany przez redaktora: *Żywoty Północnych Świętych*. Celem spisania żywotów świętych, w typowym wówczas hagiograficznym stylu, było podanie wiernemu ludowi przykładów miłości, przebaczenia i miłosierdzia Bożego przez cuda zdziałane za wstawiennictwem lokalnych świętych. Była to tradycyjna forma pokazania wiernym, że Bóg się nimi opiekuje, czemu też służyło szerzenie popularnego wówczas kultu relikwii świętych. Obecny tomik, oprócz zwyczajowych elementów każdej książki: spisu treści, wykazu skrótów, wstępu redaktora, indeksów i bibliografii, zawiera w swym tronie trzy utwory hagiograficzne (dotyczące żywotów świętych) spisane przez Aelreda z Rievaulx:

1. *Vita Sancti Niniani (The Live of St. Ninian), Żywot św. Niniana,*
2. *De Sanctis ecclesiae Hagulstadensis (The Saints of the Church of Hexham), O świętych kościoła Hexham,*
3. *De quodam miraculo mirabili (A Certain Wonderful Miracle), O pewnym cudownym zdarzeniu.*

Wszystkie trzy utwory są zapewne pisemną odpowiedzią Aelreda na zapotrzebowania miejscowych kościołów (klasztorów), których przedstawiciele mogli zwracać się do niego z prośbą o przybliżenie postaci świętych, których kult tam pielęgnowano, lub o pomoc w rozwiązaniu konkretnych problemów wspólnoty. W pierwszym przypadku mógł to być biskup (Chrystian?) miejscowości Wthithorn (Witerna), która była historyczną siedzibą założoną niegdyś przez Niniana; w drugim, mogli to być ojcowie augustianie opiekujący się kościołem w Hexham; w trzecim, był to na pewno przyjaciel autora, Gilbert z Sempringham, przeor klasztoru męsko-żeńskiego Watton, któremu Aelred oddał przysługę w rozwiązaniu kłopotliwego dla jego wspólnoty problemu obyczajowego, wiążąc go z kultem biskupa Murdaka – przyczyną wszystkiego.

Na podstawie wewnętrznej krytyki tekstu, w zestawieniu z realiami historycznymi, można wnioskować, że utwory powstały kolejno: pierwsze dwa, w latach 1154-1156, ostatni ok. 1160 r., i zachowały się w nielicznych manuskryptach (pierwszy w trzech, drugi w czterech, trzeci tylko w jednym) pochodzących z XII i XIII w. W druku nigdy jeszcze nie pojawiły się razem. Z różnych racji wszystkie trzy przechodziły swoją oddzielną historię wydania. Ostatni utwór przez siedemnastowieczną *Historia Anglicanae scriptorum X*, R. Twysdena (London 1652), dostał się do wielkiej *Patrologia Latina*, J. Migne'a (PL 195,789-796) (Parisii 1855). *Żywot św. Niniana* opublikował J. Pinkerton (*Vitae antiquae Sanctorum Scotiae*, Londini 1789) i W. M. Metcalfe (*Lives of the Scottish Saints*, Paisley 1889), a *Świętych kościoła Hexham*, wydał J. Mobillon (*Acta Sanctorum Ordinis Sancti Benedicti*, Parisii 1672) i J. Raine (*The Priory of Hexham. Its Chronicles, Endowments and Annals I*, Durham 1864). Obecne wydanie zbiera je wszystkie razem po raz pierwszy w angielskim przekładzie.

Vita sancti Niniani w dwóch krótkich częściach, nie licząc *Wstępu i Prologu*, opisuje żywot (życie, śmierć i cuda po śmierci) apostoła lokalnych plemion pogańskich Piktów (w Północnej Anglii, tzw. Kumbrii), św. bp. Niniana, z przełomu IV/V w. po Chr. Choć w rzeczywistości Ninian był skromnym prostym misjonarzem, dla celów hagiograficznych i apostołskich Aelred uczynił go znaczącym biskupem, protoplastą i fundatorem diecezji Whithorn, wzorującym się na przykładzie życia św. Marcina, którego miał spotkać i naśladować w swoim apostołstwie.

De Sanctis ecclesiae Hagulstadensis, wykazująca znamiona homilii, przedstawia cuda działane przez wstawiennictwo świętych biskupów Durham i Hexham: Wilfryda i Kutberta (1 cz.), a także opowiada o przeniesieniu do nowego miejsca relikwii pięciu świętych biskupów przechowywanych w murach świątyni Hexham: Eaty, Akki, Frethberta, Alchmunda i Tilberta, omawiając szczegółowiej Akkę i Alchmunda, oraz cuda działane przez ich wstawiennictwo (2 cz.).

De quodam miraculo mirabili znane jest również pod inną nazwą *De sanctimoniali de Wattum* (*O mniszce z Watton*), ponieważ opowiada smutną historię pewnej mniszki, która wbrew swemu powołaniu mniszemu, ale zgodnie z zarządzeniem Murdaka, miejscowego biskupa, wstępuje do klasztoru w Watton. Jej wyzywająca postawa przyczynia się do zgwałcenia jej przez jednego ze współbraci. Bliski skandal obyczajowy każe zakonnicom postąpić niehumanitarnie z dwojgiem winnych. Ostatecznie sprawę rozwiązuje cud działany przez wstawiennictwo Murdaka, który zabiera ze sobą nienarodzone dziecko i uwalnia poszkodowaną z kajdan, które jej nałożyły mniszki.

Tak jak w poprzednim przypadku, tak również w tym, z wielką radością należy przyjąć tę kolejną pozycję wydawnictwa cysterskiego w Kalamazoo, krzewiącą dorobek literacki Aelreda z Rievaulx, jednego z trzech ważnych pisarzy reformy cysterskiej u jej zarania. Zauważa się wielką różnicę, jaka zaistniała po wydaniu rok temu pierwszego tomu historycznych dzieł Aelreda. Podczas ostatniego Międzynarodowego Kongresu Mediewistycznego w Kalamazoo (10-13 V 2007) oraz na podstawie podanej *Bibliografii* omawianej książki (s. 123-129), można zauważyć, jak wiele zrobiono w celu odkrycia historycznego dorobku Aelreda. Tym bardziej po wydaniu tego tomu należy spodziewać się podobnych rezultatów. Na pewno szkoda, że nie jest ona dostępna w języku polskim, ale już jest wielkim osiągnięciem to, że po tylu wiekach niemożności zgromadzenia tych utworów w jednym tomie, teraz ma się je wszystkie w zasięgu ręki we współczesnym języku wcale nieobcym polskim czytelnikom.

ks. Ryszard Groń, USA

Daniel SCHWARTZ, *Aquinas on Friendship*, Clarendon Press, Oxford 2007, ss. 189.

Daniel Schwartz, młody doktorant z Uniwersytetu w Oksfordzie, prezentuje swoją pierwszą książkę, owoc długoletniej pracy poświęconej tematyce przyjaźni u św. Tomasza z Akwinu. Jak sam wspomina, tematyka przyjaźni w tomizmie, mimo ogólnej teologicznej znajomości doktryny Tomasza, nie jest jeszcze w pełni znana. Ciężko wyłuskać z jego dzieł całościową naukę o przyjaźni. Św. Tomasz nie zawsze przyjmuje arystotelesowskie rozwiązania, szczególnie w przyjaźni odnoszonej do Boga i bliźniego w duchu chrześcijańskim, o której antyczny filozof nic nie mówi, bo przecież nie znał chrześcijaństwa. Oryginalność Tomasza pochodzi również z czerpania ze źródeł poza arystotelesowskiej filozofii pogańskiej: stoicyzmu, neoplatonizmu, oraz z dostępnych mu źródeł biblijnych i patrystycznych. Ponadto sama nauka o przyjaźni jest nieco skomplikowana ze względu na zbytne teoretyzowanie właściwe greckiej mentalności oraz na jej rozbieżność z praktyką życia. W związku z tym, autor proponuje nazwać swoje rozważania raczej „wędrowką na tereny Akwinowskich spojrzeń (nt.) przyjaźni” (s. vii).

Autor obrał sobie za cel zaznajomienie czytelnika tylko z niektórymi problemami związanymi z tematem przyjaźni u Akwinaty. Nie chce przedkładać teoretycznej wyczerpującej doktryny na ten temat, bo pewnie jest to niemożliwe. Raczej woli się skoncentrować na bliskim życiu jej rozpoznaniu i opisanu